

**Зарудняк Н. І.**  
(Уманський державний педагогічний  
університет імені Павла Тичини)

## **ШТРИХИ ДО ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО**

Перше, що мають запам'ятати учні, це назви творів, включених до програми ЗНО, та їх авторів. Як показує практика, навіть сильнішим це вдається не відразу. З часом, якщо вчитель регулярно готує випускників до тестування, вони легко справляються із завданням. Ми використовуємо літературний диктант «Твір – автор»:

<i>«Заповіт»</i>	<i>Тарас Шевченко</i>
<i>«Чари ночі»</i>	<i>Олександр Олесь</i>
<i>«Задивляюсь у твої зіниці ...»</i>	<i>Василь Симоненко</i>
<i>«Чого являєшся мені у сні?..»</i>	<i>Іван Франко</i>
<i>«Київ – традиція»</i>	<i>Микола Зеров</i>
<i>«О земле втрачена, явися!..»</i>	<i>Василь Стус</i>
<i>«Любіть Україну!»</i>	<i>Володимир Сосюра</i>
<i>«Ви знаєте, як липа шелестить ...»</i>	<i>Павло Тичина</i>
<i>«Засвіт встали козаченьки»</i>	<i>Маруся Чурай</i>
<i>«Молюсь і вірю ...»</i>	<i>Максим Рильський</i>
<i>«Балада про соняшник»</i>	<i>Іван Драч</i>
<i>«Пам'яті тридцяти»</i>	<i>Павло Тичина</i>
<i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>	<i>Григорій Сковорода</i>
<i>«Пісня про рушник»</i>	<i>Андрій Малишко</i>
<i>«Українське альфреско»</i>	<i>Ліна Костенко</i>
<i>«Гімн»</i>	<i>Іван Франко</i>
<i>«О, панно Інно ...»</i>	<i>Павло Тичина</i>

<i>«Ти знаєш. Що ти – людина?»</i>	<i>Василь Симоненко</i>
<i>«Страшні слова, коли вони мовчать»</i>	<i>Ліна Костенко</i>
<i>«Віють вітри, віють буйні»</i>	<i>Маруся Чурай</i>
<i>«Contra spem spero!»</i>	<i>Леся Українка</i>
<i>«Стилет чи стилос?»</i>	<i>Євген Маланюк</i>
<i>«О слово рідне, орле скутий!..»</i>	<i>Олександр Олесь</i>
<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>	<i>Василь Стус</i>
<i>«Різдво»</i>	<i>Богдан-Ігор Антонич</i>
<i>«Блакитна Панна»</i>	<i>Микола Вороний</i>
<i>«De libertate»</i>	<i>Григорій Сковорода</i>

Краще допомагають запам'ятати твори та їх авторів завдання на встановлення відповідності, що, крім того, часто трапляються й на самому ЗНО.

#### Установіть відповідність між творами одного автора

<b>1.</b> <i>«De libertate»</i>	<b>9.</b> <i>«Чари ночі»</i>
<b>2.</b> <i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>	<b>10.</b> <i>«Українське альфреско»</i>
<b>3.</b> <i>«О слово рідне, орле скутий!..»</i>	<b>11.</b> <i>«Чого являєшся мені у сні?..»</i>
<b>4.</b> <i>«Віють вітри, віють буйні»</i>	<b>12.</b> <i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>
<b>5.</b> <i>«Страшні слова, коли вони мовчать»</i>	<b>13.</b> <i>«Ви знаєте, як липа шелестить ...»</i>
<b>6.</b> <i>«Ти знаєш. Що ти – людина?»</i>	<b>14.</b> <i>«Засвіт встали козаченьки»</i>
<b>7.</b> <i>«Гімн»</i>	<b>15.</b> <i>«Задивляюсь у твої зіниці ...»</i>
<b>8.</b> <i>«Пам'яті тридцяти»</i>	<b>16.</b> <i>«О землі втрачена, явися!..»</i>

**Правильна відповідь: 1-12, 2-16, 3-9, 4-14, 5-10, 6-15, 7-11, 8-13.**

Трапляються в тестових зошитах питання на знання біографії письменників.

**Назвіть автора за такою характеристикою:**

Дочка Прометея	Леся Українка
Сонячний поет	Іван Драч
Кларнетист	Тичина
Чи не єдиний мужчина в українському письменстві	Леся Українка
Великий Кобзар	Тарас Шевченко
Імператор залізних строф	Євген Маланюк
Мандрівний філософ	Григорій Сковорода
Каменяр	Іван Франко
Співачка досвітніх вогнів	Леся Українка
Шевченко ХХ століття	Василь Стус
Лицар молоді української поезії	Василь Симоненко
Основоположник української літератури	Тарас Шевченко
Дівчина з легенди	Маруся Чурай
Український Одісей	Євген Маланюк

Розробники тестів попередніх років перевіряли випускників на знання строф, рядків, а останнім часом – образів віршів, тому виконуємо диктанти на встановлення відповідності «образ – твір».

**Установіть відповідність між художнім образом і твором**

Трагічні терези, гімни п'яних птахів, золототілі діви	« <i>Стилет чи стилос?</i> »
Шепіт гаю, зимовий вечір, усміх любіві	« <i>О, панно Інно ...</i> »

Сильне, мов труба, слово; зла руїна; розвидняючийся день	<i>«Гімн»</i>
Густі пахощі, п'яні верби, багаття серця, весна, солов'ї	<i>«Чари ночі»</i>
Гнилиці у пазусі, сонце, в золотих переливах кучерів, велосипед	<i>«Балада про соняшник»</i>
Чар-отрута, Золоті ворота, аспанфути, войовничі готи	<i>«Київ – традиція»</i>
Щаслива година, радості мить, година негоди	<i>«Любіть Україну!»</i>
Западиста долина, солодавий запах винниць, пелехаті тіні світання, забуті радощі й жалі	<i>«О земле втрачена, явися!..»</i>
Слова, які зненацька причаїлись; мільярди слів; слова чийсь; слова, вимовлені вперше	<i>«Страшні слова, коли вони мовчать»</i>
Дід і баба, золотий шлях, чужі онуки; біла-біла хатка, яка стоїть на самоті	<i>«Українське альфреско»</i>
Біг наввипередки з вітром, стрибки на одній нозі, червона сорочка навипуск	<i>«Балада про соняшник»</i>
Дитинство, розлука, материнська любов	<i>«Пісня про рушник»</i>
Голубів тремтячі зграї, дух життя, щасливі води	<i>«Молюсь і вірю ...»</i>
Жити спішити треба, кохати спішити треба	<i>«Ти знаєш. Що ти – людина?»</i>
Тридцять мучнів українців, український цвіт, кривава дорога	<i>«Пам'яті тридцяти»</i>
Горда і вродлива мама Україна, святе синівське право; тривожні, ніби рань, зіниці	<i>«Задивляюсь у твої зіниці ...»</i>
Сніги; очі, як музика; дитинна, злотоцінна любов	<i>«О, панно Інно ...»</i>

Сльози, плач; серце, яке болить, чужа сторонка	<i>«Віють вітри, віють буйні»</i>
Порох і дим, розвіяний в полі вітрами; кривенькі тини; стягів багрянний шум	<i>«Любіть Україну!»</i>
Свята врода, неземна чистота, усміх примар, сяйво мрій	<i>«Блакитна Панна»</i>
Тяжкий хрест, передчуття недовідомих верств, Леся Українка	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
Билинка, що росте у полі на пісочку; доля, милий, щастя	<i>«Віють вітри, віють буйні»</i>
Веселий галас бою, безмежжя, ніким не зім'ята трава	<i>«Стилет чи стилос?»</i>
Левій рев Дніпра, судні дощі, музика зорь блакитнооких	<i>«О слово рідне, орле скутий!..»</i>
Блискавиці революцій, бунтів і повстань; сіяння в душі перлів	<i>«Задивляюсь у твої зіниці ...»</i>
Ясні очі, місяць над горою, мати, син, козаченьки	<i>«Засвіт встали козаченьки»</i>
Дзвін чарок, життя – єдина мить, вуркотання струмка	<i>«Чари ночі»</i>
Купина, що горить – не згора, пурпурові хмари, огні канонад	<i>«Любіть Україну!»</i>
Ранкові нашепти молільниць, хлюпіт хвиль, плескіт крил, безберегість полів	<i>«О земле втрачена, явися!..»</i>
Кінь вороненький, матусенька, рідна дитина, поле	<i>«Засвіт встали козаченьки»</i>
Безнадійне сподівання, сміх крізь сльози, лихо, думи сумні	<i>«Contra spem spero!»</i>
Тремтіння землі, палкі обійми ночі, свято радісне квіток	<i>«Чари ночі»</i>
<i>«Хай мовчать Америки й Росії»</i>	<i>«Задивляюсь у твої зіниці ...»</i>

Похід з полуночі, Бог, чужая дитиночка, чотири неділеньки	<i>«Засвіт встали козаченьки»</i>
Безсмертний дотик до душі, асфальти й спориші, краса й потворність	<i>«Страшні слова, коли вони мовчать»</i>
Заблуканий у пущі; чесні сльози; стражденне, незле обличчя	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
Коханий край, зрадника рука, слава святих, смерть в Новім Заповіті	<i>«Пам'яті тридцяти»</i>
Полон нав'язливих дум, іноземні телята, смерті коса замашна	<i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>
Дитяча усмішка, дівочі очі, світлі щирі весни, хвилі Дніпра	<i>«Любіть Україну!»</i>
Меч; Сонце; шовковий спів степів широких; слово, чужинцям кинуте на сміх	<i>«О слово рідне, орле скутий!..»</i>
Весела весна, кора льодовая міцна, зірка провідна	<i>«Contra spem spero!»</i>
Совість, як чистий кришталь, Венерин амур; дім, як вулик	<i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>
Шорстке і зелене тіло, стріляння горобців з рогатки, поезія	<i>«Балада про соняшник»</i>
Духмяні пуп'янки троянди, коси чорні на світанні, сині ниви	<i>«О земле втрачена, явися!..»</i>
Твоя усмішка, твоя мука, твої очі	<i>«Ти знаєш. Що ти – людина?»</i>
Не можна любити народів других, коли ти не любиш Вкраїну	<i>«Любіть Україну!»</i>
Свобода, болото, злото, отець вольності	<i>«De libertate»</i>
Розгон бур, божевілля хвиль, дивний ліс, гіпнотичні кобри	<i>«Стилет чи стилос?»</i>
Дніпро-ріка, Каїн, Аскольдова могила	<i>«Пам'яті тридцяти»</i>

Незрадлива материнська усмішка, материнська любов, тихий шелест трав, щебетання дібров	<i>«Пісня про рушник»</i>
Курочка ряба, казка під образами, стомлений лелека	<i>«Українське альфреско»</i>
Багнети, що в тьмі пробивають нам путь; мова солов'їна, година негоди	<i>«Любіть Україну!»</i>
Не пошитись в дурні, злотнеє добро, слава навіки, Богдан	<i>«De libertate»</i>
Зболений сон, голубів вільготні лети, жаром спечені уста	<i>«О земле втрачена, явися!..»</i>
Сковорода, чесні вічі; суще, що ружею заквітне коло шиб	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
«Я твій», «кохана спить», старі гаї	<i>«Ви знаєте, як липа шелестить...»</i>
Камінь важкий, темна нічка невидна, страшна вага, сльози гіркі	<i>«Contra spem spero!»</i>
Засмучені очі, поля край села, дорога на зорі	<i>«Пісня про рушник»</i>
Голуби ясної вроди, пречиста надія, синя глибина, веселий світ	<i>«Молюсь і вірю ...»</i>
Місяць, зорі, солов'ї, тумани	<i>«Ви знаєте, як липа шелестить ...»</i>
Забуті дні, сонця в озерах, по життєві ери	<i>«О земле втрачена, явися!..»</i>
Голосний і юний Тичина, сонячні комуни, перший світ, давній міт	<i>«Київ – традиція»</i>
Старий граб, вишні чорноокі, які стоять до холодів; дорога за гарбузами	<i>«Українське альфреско»</i>
Зіронька, гріх, щастя, надірване серце, здавлені на дні серця пісні	<i>«Чого являєшся мені у сні?..»</i>

### З якого поетичного твору образ?

Петро	<i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>
Сковорода	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
Каїн	<i>«Пам'яті тридцяти»</i>
Марусенька	<i>«Засвіт встали козаченьки»</i>
Панна в прозорих шатах	<i>«Блакитна Панна»</i>
Фауст	<i>«Чари ночі»</i>
Федір-купець	<i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>
Інна	<i>«О, панно Інно ...»</i>
Тичина	<i>«Київ – традиція»</i>
Леся Українка	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
цар	<i>«Всякому місту – звичай і права ...»</i>
Богдан-герой	<i>«De libertate»</i>
Франко	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
дядько	<i>«Балада про соняшник»</i>
золототілі діви	<i>«Стилет чи стилос?»</i>
дід та баба	<i>«Українське альфреско»</i>
Шевченко	<i>«Як добре те, що смерті не боюсь я ...»</i>
Марія	<i>«Різдво»</i>
Болеслав	<i>«Київ – традиція»</i>

Подібні диктанти ми використовуємо під час вивчення лейтмотивів, напрямів, жанрів, літературних угруповань та об'єднань. У процесі підготовки до ЗНО з'ясуємо назви творів, звертаємо увагу на найвідоміші збірки, працюємо над художніми засобами, інколи розташовуємо твори в хронологічній послідовності. У тестах трапляються завдання, що вимагають знання передумов написання поезії, звертаємо увагу і на це. Траплялося, що різали вірші на рядки чи



строфи, а потім пробували складати. Інколи відновлювали слова у віршах з пропусками ...

Вважаємо, що найважливіше в роботі над ліричними текстами – систематичність і послідовність.

### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Авраменко О. М., Блажко М. Б. Українська мова та література: Довідник. Завдання в тестовій формі. 5-ге вид.; змінене й доп. Київ, 2015. Ч. I. 560 с.
2. Теорія і практика до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 362 с.
3. Ткачук Т. Українська література: Комплексне видання для підготовки до ЗНО. 2-ге вид.; перероблене і доп. Тернопіль, 2018. Ч. 3. 184 с.